

Södertörns högskola | Institutionen för lärarutbildningen

Examensarbete 15 hp | Pedagogik | höstterminen 2009

<http://www.utbildningsguiden.nu/SE/img/sverigeakta.jpg>

Lärarrollen i förändring

– En intervjustudie om lärares inställning till en förändrad lärarroll

Av: Niklas Jensen

Handledare: Håkan Forsberg

Abstract

During the past twenty years, the Swedish school systems have slowly changed to become more and more performance-driven. Private schools have been growing in general and, like independent schools and schools managed by municipalities, they profile themselves. Schools are becoming more performance and result-oriented, which has changed the roles of teachers in a dramatic way and is in general, still changing. By profiling students based on their individual performance, schools are able to help students identify themselves and their own goals. The process of profiling is a slow one in which some teachers adapt more quickly than others, and one that is critical for other teachers to learn in order to keep up with the demands of society.

Schools, like ordinary businesses, are in constant competition with each other to keep up with the newest and greatest models of teaching and to rank among the best in high achievements. Perhaps the downside of this modern school structure is that it is often difficult to have a school where both school management and teachers see eye to eye. School management must heavily focus on the school's results as a whole. They rely on the teachers to produce these results among their students, which at times creates a heavy burden on teachers. The teachers are expected to have a much larger role, often ones that have to do with advertising for the school in addition to teaching their students. In order to attract more student applications, school management expects that their teachers follow a curriculum that will produce high scores and grades.

This study was done with a secondary school in Stockholm, where four teachers and one principal were interviewed in order to have their opinion of the discussion about teachers new position in the school as they operate today.

Keywords/nyckelord: "Private good", "Publik Good", Subject- performance regulation/ Mål och resultatstyrning, Competition/ Konkurrens, Profiles/ Profilering, Privatizing/ Privatisering.

Innehållsförteckning

INLEDNING	4
TIDIGARE FORSKNING	6
CENTRALA BEGREPP	11
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	13
METOD	14
UNDERSÖKNING	17
<i>Erik</i>	17
<i>Mattias</i>	19
<i>Eva</i>	20
<i>Erika</i>	22
<i>Gustaf (Rektor)</i>	23
ANALYS	26
<i>Privatisering och konkurrens</i>	26
<i>Profilering</i>	27
<i>Mål- resultatstyrning</i>	28
<i>"Private Good" eller "Public Good", en sammanfattning</i>	29
SLUTDISKUSSION	31
VIDARE FORSKNING	34
REFERENSLISTA	35
BILAGA 1	36
BILAGA 2	37

Inledning

Under de senaste tjugo åren har det svenska utbildningssystemet ändrats stegvis och vi har fått en ny sorts styrning. Den styrning som åsyftas är övergången från regelstyrning till mål och resultatstyrning. Det har även skett en förskjutning vad gäller en ökad kommunalisering och decentralisering inom skolväsendet där besluten tas på lokal istället för på statlig nivå. Tanken med ett mer kommunalt drivet skolsystem har funnits sen 60-talet, men demografiska och geografiska aspekter har gjort att det tagit lång tid att genomföra. På 90-talet överförde staten ansvaret till kommunerna och från staten kom endast krav på mål för utbildningen samt uppföljning av dessa mål. Med den nya läroplanen (Lpo 94) på 90-talet blev utbildningen mer fri i avseende hur den skulle bedrivas, och har reglerats genom de statliga målen för utbildningen. Denna frihet har också bidragit till en mer flexibel skola då det gäller resursanvändning.¹

Något väldigt påtagligt och som i största mån fortfarande in på 2000-talet utvecklas är den ökade privatiseringen av skolsystemet. Enligt Skolverket har antalet elever i fristående skolor fyrdubblats de senaste fjorton åren, från 20 247 elever 1995/96 till 89 444 elever 2008/09.² Siffrorna talar för att friskolorna också kommer att öka i framtiden. Denna privatisering är påtagligt mer marknadsanpassad än den tidigare skolreformen beroende på den ökade konkurrensen mellan skolorna om skolpengen. En ökad marknadsanpassning syns genom tydligare och framförallt större variation då det kommer till profilering utav utbildningar. Konsekvenserna för en tydlig profilering anses vara en utbredning av elitskolor som är skraddarsydd för eleverna. Detta anses dock mer påtagligt i storstadsregioner där det kan ses som en fördel för enskild individ vilken skola de fått sin utbildning vid.³

Samtidigt som en ökad privatisering av skolan sker har även regleringen från staten minskat. Skolsystemet har blivit friare med en tydligare diskussion kring en mål och resultatstyrd skola. Denna diskussion började redan 1988 i regeringen och en ny syn om hur resultat skulle uppnås bildades. Fokus skulle nu övergå från en reglerande till en mer delegerande styrning från staten där resultaten skulle utvärderas mer. Detta betydde handgripligt för lärarna en större frihet vad gäller upplägg i undervisningen, men samtidigt en större kontroll av

¹ Regeringen 091126(elektronisk- pdf, SOU 2000:39): tillgänglig:<<http://www.regeringen.se/sb/d/185/a/2859>> s 19-22

² Skolverket 091030(elektronisk) tillgänglig: <<http://www.skolverket.se/sb/d/2112/a/11936>>

³ Regeringen 091126(elektronisk- pdf, SOU 2000:39): tillgänglig:<<http://www.regeringen.se/sb/d/185/a/2859>> s 6-15

resultaten ovanifrån. Ett av syftena med denna frihet var en större flexibilitet när det kommer till arbetssätt med mera.

Denna undersökning grundar sig på intervjuer som har genomförts på en högstadieskola i Stockholms innerstad. Skolan är belägen strax söder om Stockholms innerstad och bebyggelsen i närområdet består av höghus och radhus av karaktären bostadsrätter och hyresrätter, bostäder där klasskillnaderna inte tycks vara så avvikande. I området är det generellt medelklass och övre medelklass som återspeglas. Skolan drivs i kommunal regi och har en tydlig kulturell profil där eleverna arbetar mycket med bild, musik och teman mellan ämnesgränserna. Profilen bidrar till en ökad uppfattning om kulturell inläring då eleverna får pröva olika sätt att uttrycka sig på, de får bland annat lära sig att spela tre olika instrument och pröva på att stå på scen och spela teater. Skolan invigdes hösten 1998 och har idag 370 elever och 50 anställda. Skolan har i huvudsak inriktat sig på ett tematiskt arbetssätt med en tydlig kulturell profil som präglar undervisningen. Skolans vision är att vara Stockholms bästa skola - ”Vi slutar aldrig utvecklas”. Skolans ledord är öppenhet, lärande och kultur. Ledningen består av en rektor, biträdande rektor samt en intendent. Personalen är indelad i arbetslag vars uppgift är att samordna undervisningen för respektive årskurs.

Denna undersökning har till syfte att kartlägga fyra lärare och en rektors inställning till skolans utveckling under de senaste åren. Fokus ligger på mål och resultatstyrning, individualisering och marknadsmekanismer som profileringar, privatiseringar och konkurrens. I och med undersökningens ringa omfattning är det naturligtvis svårt att dra några generaliserbara slutsatser men den lokala kontexten är intressant i förhållande till rådande tidigare forskning.

Tidigare Forskning

I tidigare forskning granskas utbildningssystemets omvandling och dess betydelse för läraren på individ, skol och system-nivå. Detta är ett sätt att närma sig den lokala kontexten utifrån befintlig forskning som berör frågor om valfrihet, marknad och skola.

Enligt **Sara Irisdotters** avhandling */Mellan tradition, demokrati och marknad, en analys av lärares identitetskonstruktion, i samtal kring frågor i läraryrket/*, är det decentraliseringen som bidragit till att skolan idag har blivit allt mer marknadsanpassad. Det som står i fokus i skolan är idag konkurrens och resultat. Hon menar att de marknadsmekanismer som till exempel profileringar och konkurrens får stadigt fäste i skolan skadar de möjligheter som lärare har att skapa en bra arbetsmiljö i hela klassen och inpränta en större förståelse om rättvisa. Hon stödjer sig bland annat på den brittiske utbildningssociologen Stephen J Ball som visar att en mer marknadsanpassad skola kan leda till en oetisk arbetsplats som inte står för vad den är och där konkurrensen inom skolsfären påverkar individerna mellan ledning, lärare och elever. I sådana här förhållanden är det svårt för lärare att låta elever hitta sig själva och skapa intimitet och ett förtroende, Irisdotter menar att lärare tvingas att skapa identiteter hos eleverna på grund av dessa marknadsmekanismer.⁴

Stephen J Ball menar att skolan i och med en växande privatisering har gått från ett utvecklande av ett livsideal till en syn att mer optimera sig själv. Eleverna har enligt Ball en större medvetenhet om sina val än vad Sara Irisdotter framhåller. Irisdotter menar på att det är lärare via marknadsmekanismer som skapar individualiserade elever, Ball menar till skillnad mot Irisdotter att genom marknadsmekanismer och en större privatisering påverkas eleverna att tänka mer individualiserat. Både Irisdotter och Ball har en gemensam tes om ett mer individualiserat tänkande som skapats genom marknadsmekanismer som profileringar och konkurrens. Ball ser däremot eleverna som större aktörer i sina val medan Irisdotter ser lärarna som den största aktören då det gäller elevers individualisering. Detta har skett till följd av en omstrukturering av skolans tekniska men också administrativa ledning som till exempel specialiseringar. Till följd av detta framträder en alltmer socialt differentierad skola vilket är ett led i den individualisering som sker i den västerländska ekonomin och samhället. De nya skolorna står enligt Ball för en ny syn på samhället där de i stor grad är mycket mer marknadsanpassade. Ball framhåller exempel från England där skolor idag kan vara ägda av

⁴ Irisdotter, 2006.s 155-158

företag i syfte att expandera företagets vinst under ett längre perspektiv. Eftersom Ball är verksam i England så ser det naturligtvis inte likadant ut här i Sverige.⁵ I Sverige är fristående skolor i allt större utsträckning ägda av företag och detta ses alltså inte lika märkvärdigt men det kan vara intressant ur ett internationellt perspektiv.

Den utveckling som skett har även påverkat verksamheten i klassrummet. I **Marianne Dovemarks** etnografiska studie om en skola i förändring, / *Ansvar, hur lätt är det?, Om ansvar, flexibilitet och valfrihet i en föränderlig skola*/, menar hon att elever i dagens skola får ta mer ansvar och initiativ, och göra val som indirekt kommer vara viktiga för dem själva. Detta resulterar i en förändrad livsvärld för lärarna som förutom att leda och delegera även måste individualisera och lära elever att ta ansvar både för sig själva och som grupp. Enligt Dovemark så tyder mycket i empirin på en osäkerhet i strukturen då läraren ser sig överväldigad, framförallt på grund av den individualisering som sker. Hon menar att det till största del är individualiseringen som lett till en större valfrihet att välja utefter eget ansvar. Detta leder till ett mer disciplinerat arbetsätt där eleverna arbetar med sina intressen och läraren kan då ställa mer krav på eleverna och därmed lära dem att ta ansvar.⁶ Dovemark beskriver dagens skola som en samarbetande grupp som arbetar i arbetslag där lärarna jobbar sida vid sida i en grupp och inte för sig själva. Detta menar hon också är bra så att arbetslaget kan öka flexibiliteten och få en bättre översyn över eleverna. Arbetsättet decentraliseras så att lärarna och eleverna får mer makt över upplägg.⁷

Att skolan är resultatstyrd bidrar till en större privatisering av skolor där elever generellt får bättre betyg. Påföljden av att privatiserade skolor ger bättre betyg blir en ökad grad av sökande elever till sådana skolor menar **Ninni Wahlström** i text /*Mellan leverans och utbildning – Om lärande i en mål – och resultatstyrd skola*/. Resultatstyrningen bidrar också till en större grad av specialiserade skolor med olika sorters pedagogik och inriktningar, vilket gör att elevers samhällssyn blir något påverkad av de erfarenheter de får genom den skola de tillhör med och den miljö de är verksamma inom.⁸ Eller som Wahlström uttrycker det:

⁵ Ball, 2007.s 184-191

⁶ Dovemark , 2007.s 85-91, 2007

⁷ Dovemark, 2007.s 122- 130,

⁸ Wahlström, 2009.sid 165-179

”Eleverna lär sig något om det samhälle de lever i genom de möten och erfarenheter som görs möjliga skolan. Här är skillnaden stor mellan olika elevers skolsituation.”⁹

Kontexten som eleven kan sättas i kan se mycket olika ut men i grunden ter det sig likadant och tesen är att människan formas utifrån sin omgivning, som kan se olika ut beroende på skolmiljö.

Ann-Christin Kjellman skriver i sin bok */Hurra för valfriheten”- men vad ska vi välja?!* att människan formas i den miljö som den är aktiv i och att skolan just är en sådan miljö. Hon säger: ”Det finns dessutom omgivningseffekter som innebär att eleven påverkas av de andra eleverna och av den övriga sociala omgivningen utanför familjen”¹⁰

Det finns idag en mängd olika profiler på såväl kommunala skolor som friskolor och det fria valet gör det enklare att forma sin utbildning genom tillgängligheten av många olika val av utbildningar. Enligt Kjellmans undersökning så visar det sig att det är föräldrarna som väljer skola till sina barn och att deras val av skola för sina barn mestadels styrs av vilken sorts miljö skolan ligger i, närheten till hemmet, vilket rykte skolan har samt vilken profil skolan har. De profiler eller inriktningar som finns i landet brukar delas in i sex grupper: allmän respektive speciell pedagogik, konfessionell-speciell ämnesdidaktik, språklig/etnisk inriktning eller övrigt.¹¹ Kjellmans undersökning visar att de skolor som profilerar sig blir attraktiva. Denna attraktion är inte direkt kopplad till profilen utan i en större grad kopplad till de lärare som söker de tjänster som finns på skolor med en tydlig profil. Lärarna som söker till dessa tjänster anses vara bra lärare med driv och vilja, och många föräldrar ser alltså detta som den största anledningen till att sätta sina barn i en skola med en tydlig profil.¹²

I och med en mindre reglerad tillvägagångssätt då det gäller upplägget på undervisningen så krävs det en större uppföljning och tydligare styrinstrument för att fortfarande få en så likvärdig skola som möjligt. Statliga utredningar och forskning visar att den frihet som tilldelats lärarna har lett till en större okunskap om den aktuella inlärningsprocessen som sker i skolan. En del i detta är den senaste läroplanen för grundskolan från 90-talet och även om Lgr 80 också var av målorienterad karaktär så är Lpo 94 en vidareanpassning till mål och resultatstyrning. Denna har enligt Wahlström stora brister då det ges otydliga kursplaner,

⁹ Wahlström, 2009.sid 180

¹⁰ Kjellman, 2001.s 55, 2001

¹¹ SOU 2000:39, s 22

¹² Kjellman, 2001.s 63, 2001

oklara ansvarsförhållanden, brist på referensmaterial och en allmän brist på kunskaper inom styrsystemet.¹³

Mål - resultatstyrning visar sig också i klassrummet och hos lärarna där inläringen gått från ett gruppcentrerat perspektiv till ett mer individualiserat perspektiv och arbetssätt. Eleven har fått ett större ansvar att sätta upp mål och lärare i dagens skola blir mer och mer delegerande. Läraren har också möjligheterna att använda sig av material utöver läroböcker. Den utbildning som sker i dagens skola leder oftast till att resultaten inte visar sig påtagligt förrän elever kommer upp till en högre nivå(ålder).¹⁴

Men vad innebär då den nya styrningen av en skola i utveckling och med nya styrdokument i lärarens vardag? Generellt så innebär det att lärare med mål - resultatstyrning får en större frihet att lägga upp sin undervisning som de anser vara bäst för eleverna. Detta betyder att lärare kan avgöra vad de anses vara bra pedagogisk undervisning är och vilket undervisningsmaterial som skall användas. Till exempel kan en bok ibland ersättas av andra hjälpmedel som till exempel Internet och andra tekniska hjälpmedel. Detta är en del i lärarens frihet, som oftast bestäms av dennes yrkeserfarenhet. Ett problem med detta kan vara att läraren inte lägger upp undervisningen utifrån elevens grunder utan efter lärarens vilket gör att eleven tappar intresse.¹⁵

Som en följd av den nya styrningen så har också dokumentationen blivit allt mer betydelsefull för alla parter som lärare, elever, föräldrar och skolläda. Dokumentationen kartlägger utveckling och resultat på ett mycket mer handgripligt sätt genom till exempel utvecklingsplaner, åtgärdsprogram och andra utredningar upp på ledningsnivå och lärarlagsnivå. En av dessa dokumentationer av eleverna kan till exempel vara de nationella proven. Denna form av dokumentation innebär också en ökad utvärdering av lärare, elever och skolan i sig. De nationella proven är en kontrollfunktion som leder till en utvecklad granskning av lärares prestationer, och framförallt blir detta ett sätt att se på skolans framgång.¹⁶

Men hur fungerar egentligen styrningen uppifrån? Ledningen vill ha så bra betyg som möjligt så att skolan får ett bra rykte vilket på sikt lockar fler elever att söka skolan. **Ulf Nyte** har

¹³ Wahlström, 2009. s 88

¹⁴ Wahlström, 2009.s 143-146

¹⁵ Wahlström, 2009.s 165-167

¹⁶ Wahlström, 2009.s 168-171

skrivit om skolans informella styrning och menar att det i ledarskapslitteratur är allmänt vedertaget att ledningen är avgörande för en organisations kultur. När det kommer till skolkulturen så är det inte likadant, här ses det mer som en samverkan mellan ledningen och övriga aktörer i skolverksamheten (speciellt lärare) vilket formar organisationskulturen i respektive skola. Med detta menas att ledningen i skolor måste anpassa sig mer till skolkulturen och har svårare att påverka kulturen. Skolan skiljer sig från andra verksamheter där ledningen sätter upp normen för kulturen på en arbetsplats.¹⁷

Det är viktigt att påpeka att man kan urskilja vissa inställningar till den utveckling som skett de senaste åren i de olika perspektiven hos forskarna. Irisdotter och Ball är kritiska till den marknadsorienterade utvecklingen av skolsystemet och menar att skolan har blivit alltför marknadsanpassad där man bara ser till resultat och glömmar självklara faktorer som förståelse och likvärdighet. Dovemark förespråkar en förnyelse av skolsystemet och menar att individualisering och profilering bidrar till en mer ansvarstagande människa i linje med 90-talets utbildningsreformer.

¹⁷ Nytell, s 87-100

Centrala begrepp

För att strukturera analysen av intervjuerna har jag använt mig av två begrepp myntade av **Tomas Englund**, professor i pedagogik. Han använder sig av begreppen ”public good” och ”private good”. Begreppen beskriver den förändring som skolan är inne i och som länge har pågått.

Tomas Englunds pedagogiska forskning visar att det har skett en förskjutning av den demokratiska andan till en mer privat sfär. Detta förklarar han i begreppen ”public good” till ”private good”. Vad som menas med dessa begrepp tas upp nedan men grundtanken är att problematisera skolans och utbildningens organisering i offentlig eller privat regi.

Public good: Den mer kollektiva gemensamma demokratiska bestämmanderätten där staten som är representativ för folket bestämmer över utbildningens utformning genom styrdokument, skollag m.m. som t.ex. läroplaner.¹⁸

Private good: Ses som en utmanare till det offentliga utbildningssystemet där fokusering sker på en uppbyggnad av ett mer privatanpassat skolsystem uppbyggt av bland annat föräldrar där barnen i allt större grad får möjligheten att välja sin utbildning, ofta med föräldrarnas medhåll.¹⁹

Englund nämner hur det sagts att Sverige på grund av förskjutningen från ”public good” till ”private good” är på väg ifrån det kollektivistiska demokratiidealet. Demokratiidealet är en förklaring till den enskilda människans utveckling med ett innehåll som skall förbereda individen för vuxenlivet ur ett samhälligt perspektiv. Enligt Englund så är detta begrepp urholkat och han ser en utveckling från ”public good” till ”private good” som nödvändig och att demokratibegreppet kan omtolkas från en privat roll med en förberedelse för t.ex. den privata karriären. Denna profilering kan även den tolkas som demokratisk då enskild bidrar till samhället sett ur ett mer individualistiskt perspektiv.²⁰

Däremot ser han fortfarande en fara med att se denna ”nödvändiga” utveckling som den enda rätta. Han menar att samhället får se ett antal konsekvenser av denna utveckling som till exempel alternativ pedagogik som sprids, till exempel Waldorfskolor, religiösa skolor, skolor för speciella begåvningar samt elitskolor, vilket i sig då blir ett hot mot demokratin men som

¹⁸ Englund, 1993. Kap 1

¹⁹ Englund, 1993. Kap 1

²⁰ Englund, 1993. Kap 2

också öppnar upp för en helt ny utbildningssyn och roll med en mer friare syn på bildande av friskolor. En annan konsekvens av det fria valet av utbildning kan vara att föräldrar i en större skala väljer en skola som egentligen inte är speciellt anpassad för ens barn då det gäller utvecklingsnivå och intresse.²¹

²¹ Englund, 1993. Kap 2

Syfte och frågeställning

I och med en allt mer individualiserad skola där också undervisningen förändras är det intressant att se hur lärarens yrkesroll har ändrats i och med en förändrad skolverksamhet.

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur lärare och en rektor ställer sig till skolans utveckling vars styrning i allt större utsträckning präglas av mål- och resultatstyrning tillsammans med marknadsanpassning i form av konkurrens och profilering. Den övergripande frågeställning lyder därmed som följer:

Vilken roll har läraryrket i en förändrad skolverksamhet utifrån följande faktorer:

- Mål och resultatstyrning
- Profilering
- Privatisering/konkurrens

Som ett led i att förklara den förändring som skett i skolsystemet och hur detta berör läraryrket behövs en mer konkret förklaring av förändringen. Detta görs genom att ställa upp Frågeställning utifrån de centrala begrepp i syfte att sätta den i ett större perspektiv med mer vetenskaplig relevans.

Utifrån de centrala begrepp som tas upp kan frågeställningen omformuleras enligt:

Vilken roll har läraryrket fått utifrån begreppen ”Public Good eller ”Private Good” i synnerhet till:

- Mål och resultatstyrning: I relation till läraryrket.
- Konkurrens/privatisering: Av och mellan skolorna och hur denna avspeglar sig på lärarna.
- Profilering: Påverkan på utformning av klasser och arbetssätt.

Metod

För att få svar på min frågeställning och syfte har jag intervjuat lärare och en rektor. Intervjuerna har jag valt att genomföra i ett lärarlag om sex lärare där totalt fyra lärare i en sjätteklass har intervjuats. Urvalet av intervjuade lärare går till så att jag först frågar vilka som kan tänkas ställa upp under ett större möte med alla lärare i arbetslaget. Här tas uppsatsens syfte upp så att de eventuella intervjupersonerna redan från början får en inblick om vad intervjun ska behandla. Därefter intervjuas lärarna på givna tider under ca tjugo minuter. Valet av de fyra intervjuade skedde på grund av bortfall av två lärare. Även skolans rektor informeras om vad intervjun skulle beröra ca en vecka innan intervjun. Även denna intervjun varar i ca 20 minuter.

De lärare som har intervjuats är alla verksamma inom samma arbetslag i en 6e klass. Samtliga är erfarna lärare med ett antal år verksamma inom yrket och är mellan 30-40 år gamla. Framöver kommer jag att hänvisa till dessa fyra lärare som Erik, Mattias, Eva och Erika. Dessa namn är påhittade och inte de intervjuades riktiga namn. Erik har ämnena idrott och engelska, Mattias undervisar i ämnena svenska och spanska, Eva matematik och naturorienterade ämnen och Erika undervisar i spanska och bild. Som synes så innehåller intervjumaterialet en varians av ämnen med mycket erfarna lärare, Eva har även jobbat ett par år med Läroplanen innan LPO 94. Rektorn på skolan kallas i redogörelsen för Gustaf vilket givetvis inte är hans riktiga namn. Gustaf har en lång karriär bakom sig som både lärare och rektor under en lång tid och har således varit med under skiftet av läroplaner på 90 talet.

Intervjuerna som har gjorts är styrda forskningsintervjuer och det har redan från början funnits en checklista med olika teman som under intervjuns gång har fungerat som stöd. Intervjun är upplagd på ett sätt där de fyra informanterna (i det här fallet lärare) får besvara liknande frågor och i stort så tas alla teman upp för samtliga lärare. Intervjun är öppen vilket betyder att lärarna skall kunna tala fritt runt frågorna och resonera kring dessa. Till intervjuerna har även en diktafon använts. Diktafonen spelar in tre av fyra intervjuer och på så vis har intervjuaren inte behövt anteckna medan själva intervjumomentet. Anledningen att en av intervjuerna antecknades var att informanten ej ville bli inspelad. På grund av att den information som samlades in från denna intervju inte var lika detaljerad. På grund av detta så kommer den intervjuade läraren att få en mindre del av sammanställning men ses ändå tillräckligt givande

för att få en del av sammanställningen. Denna kallas Erika och är mindre omfattande än övriga intervjuer.

Intervjun med rektorn skiljer sig mot de övriga eftersom frågorna inte är de samma vilket jag refererar till bilaga 2. I övrigt så har ingen förändring skett i val av metod utan även intervjun med rektorn var av samma karaktär som de övriga intervjuerna, det vill säga öppen och kvalitativ.

I de intervjuer som spelats in har inspelningarna bidragit till ett mycket bättre samtal mellan intervjuaren och informanten. Intervjun ger också möjlighet för den intervjuade att gå ifrån ämnet lite vilket kan leda till nya aspekter av uppsatsens innehåll. Man kan hitta viktiga perspektiv och en viss jargong som kan både vara på en individ, gruppnivå, vilket är mycket lättare med hjälp av en inspelningsdosa.²² På detta sätt kan man få en bild av en informants inställning till något eller dess framtoning även om det inte öppet sägs i intervjun. Viktigt här är att man är medveten om att alla sådana här observationer är tolkningar och de slutsatser som dras utifrån dem bör ses som andrahandsfakta.

Som tidigare nämnts så har intervjun utgått från öppna frågor. Intervjun har försökt hållas så öppen som möjligt ur en mängd olika perspektiv. Många av frågorna har också haft följdfrågor som har hållit diskussionen i intervjun runt det givna ämnet i liv. I slutet på var fråga har också intervjuaren avslutat med en kort sammanfattning. Här kan även informanten få en chans att fylla i med ytterligare betraktelser och tankar. Detta är också ett artigt tillvägagångssätt för att få en bättre kommunikation mellan de två parterna.²³ De ansatser som funnits i intervjuerna med lärarna ses i Bilaga 1.

Efter intervjun är det viktigt att den intervjuade ges tid att bearbeta sina egna svar, och det är samtidigt av yttersta vikt att den intervjuade inte känner sig utnyttjad på något vis. Därför stängdes inspelningsdosen tydligt efter intervjun och tid gavs för en reflektion. Under denna reflektion så kommer mycket information ut som också kan vara nyttig för uppsatsen vilket även återkommer i sammanfattningen. Viktigt var också att perspektivet från intervjuaren var neutralt i syfte att inte påverka den intervjuade.²⁴

²² Jacobsen, 1993. s 17-19

²³ Jacobsen, 1993. s 99

²⁴ Jacobsen, 1993. s 196

Efter intervjuerna bearbetades materialet. Först sovrades alla intervjuerna var för sig genom en slags transkription, där kontentan ur intervjuerna skrevs ner och bildade en övergripande bild av intervjun.

Ett problem som kan tänkas uppkomma är intervjuarens egen roll i samtalet. Exempelvis kan intervjuaren bli för engagerad och framföra frågorna för snabbt. Det kan medföra att alla delfrågor kommer på en gång, något som är vanligt när man använder sig av öppna frågor. Resultatet av detta kan bli att den intervjuade känner sig stressad och svarar kortare på frågan än den egentligen hade tänkt, eller så får den kanske inte tid att tänka efter. Ibland kan detta ske ofrivilligt eftersom den intervjuade helt enkelt glömmer bort en del av frågorna. I ett sådant läge gäller det att intervjuaren har bra koll på vad den intervjuade har svarat och går tillbaka till de frågor som inte besvarats.²⁵ Man kunde se en tydlig förbättring av innehållet i intervjuerna än i de senare då de vart allt mer ingående ju fler jag gjorde. Om detta beror på informanternas egna inställningar till att göra en så bra intervju som möjligt eller om det var intervjuarens färdigheter som spelade in är dock svårt att säga. Förbättringarna kunde framförallt betraktas genom att informanterna i senare intervjuerna pratade mer öppet men inom ramen för kontexten vilket upplevdes positivt.

²⁵ Jacobsen, 1993. s 116

Undersökning

Nedan kommer jag att redovisa de intervjuer som gjordes av fyra lärare och en rektor på skolan. Dessa kommer redovisas med de fyra lärarna och avslutas med en sammanfattning av intervjun med rektorn. Dessa intervjuer har skrivits ut i ett vetenskapligt syfte då det kan vara av stort intresse för framtid forskning att ha det redovisat mer exakt vad informanternas ståndpunkt var. Med en berättande undersökning så kan man lättare få en förståelse som läsare för vad informanten ställer sig i frågorna.

Detta är däremot ingen transkription där informanten ordagrant har skrivits av utan texten har skrivits utifrån intervjuerna men sammanfattande av mig utifrån vad jag uppfattade vara väsentligt för undersökning.

Erik

Erik tycker att mål och resultatstyrning är bra om det ger eleverna tydliga mål vilket han tycker att det finns på skolan. Erik tycker det är viktigt att man berättar vad som krävs av eleverna men han vill dock inte säga att detta är något som sker på alla skolor i Sverige utan kan bara klargöra att detta görs på den skola som han själv arbetar på. Han ser via mål och resultatstyrning ett arbetssätt som friare pedagog men att detta även kan ställa till det för eleverna då målen inte är tydliga och att det därför krävs tydligare mål för eleverna, menar läraren.

När det kommer till frågan om det finns någon sorts splittring mellan ledning och lärarkollegiet så tycker han att allt fungerar bra och att de krav som ställs är relevanta i kontrast till de betyg som eleverna får. Ledningen pressar inte lärarna bara för att de måste utan det finns en balans mellan kommunikationen mellan lärare och ledning som är mätbar i betygen hos eleverna. Det sker även en efterkoll på gymnasiet efter det att eleverna går ut nian för att se att betygen stämmer och det brukar de göra. Erik menar att problemet med friskolor är att lärarna sätter högre betyg än de ska på grund av att ledningen tror att detta lockar elever och att mycket av detta är på grund av konkurrens mellan skolorna. Föräldrar och elever söker till en skola som generellt har bättre betyg men vad dessa betyg står för är en helt annan fråga menar informanten.

Det är oftast friskolor som har en tydligare profilering, och i en klass med en viss profil så tror Erik att lärare självklart kommer att forma dessa människor åt ett visst håll. Friskolor som profilerar sig måste vara vaksamma på att de kommer forma en viss sort av människor. På denna skola får alla den utbildning som är uppsatt att de ska få, men i friskolor med en tydlig profil är det tveksamt om alla elever får den kunskapsgrund som de borde få.

Lärare är långsamma i utvecklingsprocessen men det är bra menar Erik. Brinner ägare i en friskola för en idé om en skola så kan man gå för snabbt i formandet av skolan och inte tänka på aspekter som är viktiga för eleven som till exempel en bra idrottshall eller vettiga lokaler m.m.. Det är staten som reglerar trycket på friskolor och det är också de som borde reglera vad som skall finnas med i undervisningen. De som driver en friskola jobbar för sin egen idé och tänker inte på vad som faller bort, menar Erik. Staten måste vara förberedd på att detta kan få konsekvenser som till exempel ökad segregering och en tappad ”vi” känsla ur ett demokratiskt perspektiv.

Fördelarna med en friskola med en mål- resultatstyrning är att du är tydlig och kan ha en ännu tydligare profil på skolan. Nackdelarna kan bli att skolan får en viss sort av elever på skolan som till stor del beror på skolans profil. När samma sorts människor möts finns en risk för en sammansluten stämning och jargong. Saker de gör kan de tro vara samhälligt accepterat vilket det inte alltid är. En tydlig profilering kanske kan skapa detta fenomen med en egen speciell kultur. Vill samhället ha människor med spetskompetens så får lärare foga sig men detta går i cykler och om tio år kanske vi åter är tillbaka där vi är idag eller var för tio år sedan. En lärare måste vara öppen för utveckling hela tiden. Kör man som lärare på en avsmalnad väg så kommer man till slut inte fungera som lärare menar Erik.

Rollen som lärare tycker informanten handlar om att skapa motivation och tillfälle att kunna prova på saker. Grundskolan är bara en del av elevens liv där allt är väldigt brett, senare i deras liv får eleverna inrikta sig tills det att man sitter med sitt jobb, menar han. Han menar alltså att lärarens jobb inte är att inrikta eleverna på något sätt utan bara visa det som finns och valet måste göras av dem själva, något som han uttrycker sig som onyanserad.

”Som lärare skall man också vara så onyanserad som möjligt och inte påverka på något sätt. Detta kan jag vara utifrån de krav som ställs på mig, genom de mål som finns.” Erik

Mattias

Mattias menar att hans chef (rektorn) vill att eleverna ska få de bästa resultaten, dvs. de bästa betygen. Han menar att det är så han utvärderar vad eleven gör för arbete. Själva prestationen utvärderas inte utan endast resultaten som eleven presterar. Det som alltid utvärderas är varför det inte gick bra men aldrig varför det gick bra. Ledningen utvärderar varför elever inte uppnått målen men i detta så ser man inte arbetet som läraren gör. Betygskriterier är ett bra verktyg, men det primära i detta handlar om målen och att bli bedömd. Detta bidrar till att själva processen i att pröva sina färdigheter blir bortglömd. Han menar vidare att eleverna endast ser till målen och försöker nå målen genom genvägar istället för att lära sig allt. Han menar att friskolor är för fria i utformningen och att elever och lärare inte kan hantera denna frihet. Kursplaner och annan hjälp är det inte alla lärare som använder sig av även fast det är bra verktyg, menar läraren. I kursplanerna står det ju exakt vad eleverna har för möjligheter att nå betyg m.m. och man går oftast igenom dessa med eleverna.

”Man kan till exempel inte nå G i matte genom att bara lära sig att räkna med plus ”

Lärare är tvungna att gå igenom alla moment i läroplanen, men det tror Mattias inte att alla lärare gör på grund av den friheten som finns på skolan.

Mattias ställer sig tveksam till profileringar av skolor och tycker att i den bästa av världar skall man kunna välja av allt och inte inrikta sig på något i tidig ålder. Det finns inga bevis för att det ultimata är att elever skall profilera sig för att bli en bra medborgare. Han tycker inte att det är av godo att inte se till mångfalden, man måste få in inputs från omvärlden. De elever som behöver input, som till exempel en vita medelklasskolor skulle behöva läsa om andra världar men det är svårt att få in det eftersom det är svårt att förankra detta på grund av att de inte finns runt om dem. Det går inte att få en grupp som inte har några referenser från omvärlden att bry sig om den.

När det gäller utformning av styrdokument på de enskilda skolorna så tycker Mattias att skolor då kommer att ha en förmåga att forma planer och styrdokument efter de elever som går på skolan . Då gör läraren det möjligtvis väldigt lätt för sig bara för att man vet att det passar in på gruppen den profilerade gruppen.

När informanten utbildade sig till lärare så tänkte han sig att i det pedagogiska rummet (klassrummet) så skulle eleverna få prova alla sina färdigheter och få input från omvärlden. Tanken var att eleverna skulle få veta lite om allt men istället tycker han nu att den verksamhet som sker i skolan inte går i takt med det han ville när han började som lärare. Det som nu är aktuellt är att elever skall veta mycket om en sak istället. Kunskaperna ligger på ett mer individualiserat plan med en tydlig koncentration vilket leder till att eleven blir bättre på enskilda saker istället för ett bredare omfång . Målet är bara ett bedömningsinstrument och detta skall bedöma elevers färdigheter i klassrummet, menar Mattias. Tittar elever bara på målen tar de genvägar dit, målen är ju till för att eleven i slutet skall kunna förstå dem men det som sker nu är att de går direkt på målen och gömmer det som är runt omkring. Eleverna sållar bort det som verkar svårt och gör det som anses lätt och verkar intressant. Mattias ställer sig mycket kritisk kring mål- resultatstyrning eftersom både lärare och elever hela tiden åberopar målen och inte ser till den generella inläringen. Målen skall vara en sista bedömning och man måste få en mångfald av inputs.

När det kommer till skolan som institution så tycker Mattias att läraren inte bara är en lärare i dagens skola utan tvingas vara en del av skolans administration . Uppdragen som läggs på bordet handlar mer som att sätta skolan på kartan och se till att skolan får elever om söker till den. Se till att stadsdel, föräldrar, elever är nöjda. Eller som Mattias uttrycker det: ”Jag är en del av ”bolaget” utan att få en vinst, det enda jag får ta del av är nedskärningar”.

Eva

Enligt Eva känns teorin om mål- resultatstyrning vettig för eleverna eftersom de har rätt att få målen om vad som krävs av dem. Att inte behöva bli rangordnad i gruppen och få ett nummer på sina prestationer. Hon menar vidare att det är viktigt att det finns en förståelse för att det inte blir en rättvis skola bara för att den är målstyrd eftersom målen ser väldigt olika ut på skolorna. Både eleverna och läraren känner sig mycket mer medveten vad som skall göras med mål- resultatstyrning än innan. Det som skulle behövas är en styrning från början istället för att denna kommer efteråt i form av en utvärdering för då är det redan försent. Det behöver inte nödvändigtvis se likadant ut överallt men som det ser ut nu så är det väldigt olika. När de nationella proven kommer har inte alla elever lärt sig allt som står i dessa prov. Skolorna går igenom de olika momenten med eleverna under olika tillfällen i deras utbildning vilket gör att det för vissa inte är lika färskt i minnet som det kan vara för andra under nationella proven.

Detta resulterar i olika resultat på skolorna runt om i Sverige. En möjlighet är att man gör det mer centralstyrt i ämnena, menar Eva. Nationella proven är delvis en tillbakadragning av den frihet som mål och resultatstyrning skulle innebära. Skall det vara på detta sätt så kan staten likväl ta den makten från början och styra. ”Jag vill inte bli reglerad i efterhand utan jag vill veta vad jag ska göra från början”, detta sker enligt informanten på skolan.

Eva tror att det finns en splittring mellan ledning och lärare på skolor där ledningen hellre ser att lärare friar än att man faller en elev på grund av betygshets, vilket inte anses som positivt i Evas ögon. Detta beror enligt henne på en konkurrens mellan skolorna, och hon har svårt att se att det marknadsmässiga ska passa i skolorna. Det är ofta i friskolor som man lockar elever med datorer och roliga kurser och där elever kan jobba hemma med mera. Detta menar Eva passar en viss grupp av elever men är väldigt opassande för andra grupper av elever.

Den intervjuade läraren menar att i en skola där det finns en väldigt speciell inriktning så kommer även lärare söka sig till den och inte enbart elever. I en sådan skola så kan vissa ämnen hamna lägst på prioritetlistan och det missgynnar då såklart dessa ämnen. Eva menar att elevernas livsvärld inte kommer att ändras drastiskt eftersom det finns så pass många andra intryck för individer än just skolan. Personer som har ett specifikt intresse för något kan få göra detta på annan tid än kvällstid, säger Eva och fortsätter: detta är bra för det andra skolarbetet också. Bara för att man specialiserar sig så behöver inte de andra ämnena ta skada.

Just nu finns det enligt Eva styrdokument som ser så enormt olika ut och därför kommer kontroller att öka som till exempel nationella prov, och om det ändå ska se så ut så är det bättre att staten reglerar det redan från början. Det blir en enorm dokumentation på grund av mål- resultatstyrning där allt måste dokumenteras för att veta var den enskilda eleven ligger någonstans. Förut så skrev man i värsta fall ner två meningar till utvecklingssamtalet medan idag har man en individuell utvecklingsplan, menar läraren. Dokumentationen är väldigt positiv för både lärare och eleverna, men det kan också bli väldigt betungande när elever i slutet av nian har så mycket att komplettera för att uppnå målen, berättar den intervjuade läraren.

Erika

Den fjärde läraren som intervjuades men som inte ville bli inspelad hade en bestämd åsikt att skolledningen och lärarna i lärarlaget inte satt i samma båt. Informanten som kallas Erika menade att lärarna gör det mesta jobbet och att ledningen med rektorn inte har någon aning vad som händer på skolan. Informanten menade att man jobbade för elevernas bästa men att mer och mer har kommit att handla om att jobba för skolans bästa och detta trodde hon hade mycket att göra med en tydligare konkurrens mellan skolor. Lärare får lägga stor kraft på att marknadsföra skolan vilket hon inte tyckte att deras uppgift var. Detta hade nu gått till en gräns där lärarna på många sätt gör för mycket och en tydlig spricka mellan ledning och lärare fanns.

När det gällde eleverna så tyckte informanten att läraren får för fria tyglar och en mer styrning krävdes för att uppnå mål på grund av ett allt för fritt skolsystem vilket också smittar av sig på eleverna som då får för fria uppgifter vilket är negativt för dem. Det sades också att det är en bra ide i teorin men att den inte alltid fungerar i praktiken vilket ledningen på skolan har stort ansvar i, men även personalens utbildning och underlag.

Gustaf (Rektor)

Gustaf har varit verksam i skolan under en lång tid, en första tid som lärare, därefter som rektor. Han ser att skolan som verksamhet har genomgått en förändring där skolan idag är mer marknadsbaserad. Han påpekar att införslin av skolpengen har bidragit till en mer marknadsbaserad skolverksamhet vilket speglar av sig på lärarjobben och skolan över huvud taget. Skolpengen och marknaden, menar Gustaf, är tätt förknippad med varandra då skolan innan införandet av skolpengen visste vilka barn som skulle gå på skolan. Han menar att de barn som bodde i närområdet till skolan sällan gick till en annan skola än den som låg närmst. Följden av detta blev att man kunde räkna hur många som skulle komma till skolan förutsatt att de inte flyttade. Idag så har detta ändrats och skolor har ingen aning hur många barn som kommer att söka även om det finns dokumenterat hur många barn det bor i området.

Innan skolpengen så kunde även lärarna veta att barnen kom vilket ledde till att de visste att elever kommer att söka till skolan även om de gör ett bra eller dåligt jobb. Detta leder till att lärare idag har ett större tryck på sig eftersom deras jobb återspeglas på skolan, skolan vill inte att det ska finnas ett rykte att finns dåliga lärare på skolan. Skulle detta ske så kommer inte föräldrar att söka plats för sina barn vid skolan vilket kan leda till att skolan måste lägga ner och då förlorar lärare sitt jobb. Hela denna process, menar Gustaf, leder till att lärare idag har ett större tryck på sig att vara en bra lärare. ”Den största framgångsfaktorn till enskild skola är dess lärare”

Gustaf tror att lärare söker till skolor där de finns bra kollegor även om detta inte är en direkt följd av en ökad konkurrens m.m. Han menar att lärare av idag generellt söker sig till skolor med en profil som passar dem och som är framgångsrik. Detta betyder alltså att valet av skola idag är mer beroende av vad skolan står för och inte enbart var skolan ligger geografiskt. Detta har han sett hos unga lärare som söker till hans skola. Däremot så anser inte rektorn på skolan att det är viktigt för honom att man ska vara intresserad av profilen utan det viktiga för honom att läraren måste vara intresserad av att jobba tematiskt och ihop i grupp. Engagerade, duktiga lärare genererar en framgångsrik skola med många sökande där ledningen självklart spelar in. Gustaf menar att dagens lärare inte bara söker sig till ett jobb utan de söker även något som är viktigt för dem i deras yrkesverksamma liv: Löneutveckling och en mycket mer individualiserad utveckling i sin lärarverksamhet. Gustaf ser utvecklingen mot en mer

marknadsbaserad skola som positiv för lärare då skolan förr i tiden i många fall inte lade så stor vikt om lärare gjorde ett bra jobb.

Detta anser Gustaf berodde på att löneutvecklingen var likadan för lärare även om man gjorde ett bra jobb vilket ledde till att engagemanget inte var likadant mellan lärare. Är man som lärare duktig idag så får man däremot en bättre löneutveckling vilket är väldigt bra menar Gustaf, ”Duktiga lärare kan äntligen premieras”

Gustaf menar att det på vissa skolor finns en betygshets från ledningen där vissa ledningar på skolor pressar sina lärare att sätta högre betyg än vad eleverna egentligen är värda. Han ställer sig tveksam till detta och han har inte heller någon förklaring till varför det är på detta sätt. Däremot tror han att det idag finns en generell paranoid uppfattning att ledningen på alla skolor går ut och pressar lärare att sätta högre betyg vilket enligt honom inte stämmer. Han tror däremot att ledningen ser att det är viktigt att alla elever får godkänt. Ledningen är enligt Gustaf idag mer måna om att lärarna hjälper eleverna att klara sina studier. Att hjälpa lärarna med detta har, enligt Gustaf, ökat de senaste sex till sju åren, där målet med arbetssättet har varit att inte släppa elever i klass nio utan godkänt betyg. Detta är enligt Gustaf även mål och fokus som kommer uppifrån vilket skapar press som sedan förs neråt i hierarkin. Det brukar göras nationella och lokala uppföljningar på slutbetyg som visar om det har satts rätt betyg på eleverna. I dessa uppföljningar visar det sig att skolor både sätter för låga och för höga betyg enligt Gustaf. Han menar att om man sätter ett för högt betyg på en elev så är det svårare att rättfärdiga det betyget om man inte har bra stoff.

Gustaf tycker inte att de nationella proven fungerar som de ska. Meningen enligt honom är att de nationella proven ska vara riktmärken för betygen men de blir lite trubbiga eftersom det endast är ett prov vid ett tillfälle. I slutändan får de flesta eleverna oftast högre slutbetyg än resultaten på de nationella proven och skillnaden mellan dessa får ju inte vara för stor vilket försvårar arbetet för lärarna. Gustaf menar att de nationella proven måste göras vid fler tillfällen för att förenkla för lärarna när de sätter sina betyg. Som det är nu så måste lärare verkligen tänka sig för och kunna förklara varför det har satts ett högre betyg än vad det nationella provet visade, menar Gustaf.

Enligt Gustaf ställs det idag för låga krav på eleverna och han menar att de kan mer än vad som presteras. Under ett lektionspass på en timma så är det bara tio minuters effektiv tid. Han tycker att man borde öka trycket på dagens elever eftersom den inställning som eleverna har

inte accepteras när de kommer ut i arbetslivet senare i sitt liv. Han tycker det ligger för mycket fokus på kunskap och resultat i dagens skola.

Gustaf tycker lärarna idag har fått fler uppgifter än att bara vara lärare då de upptas mer av administrativa uppgifter. En negativ del med det administrativa arbetet, enligt Gustaf, är att det idag inte finns de rätta instrumenten för att underlätta för lärarnas administrativa uppgifter. Enligt Gustaf tänker lärare idag på att vad de gör reflekteras på skolan och att de därför måste jobba för skolans bästa eftersom det indirekt påverkar dem. Gustaf tycker dagens skola med lärarna i tätén måste kämpa för att varenda elev skall söka till skolan vilket lärarna jobbar med både omedvetet och medvetet och Gustaf ser dessa uppgifter som nödvändiga. Gustaf tror att en del lärare tycker det är negativt att man har bundit upp lärarnas tid då man skall vara i skolan mer men tror även att de lärare som tycker om att jobba tillsammans ser detta som positivt då tillfällena för samarbete ökas.

Analys

I denna del sker en analys av de intervjuer som gjorts. Detta kommer att leda till en sammantagen uppfattning över den diskurs som underökningen handlar om, nämligen vilken roll som läraryrket har fått i en förändrad skolverksamhet utifrån faktorerna Privatisering, konkurrens, profilering och mål- resultatstyrning.

Avsnittet avslutas med en diskussion om lärares yrkesroll utifrån Tomas Englunds begrepp ”Public good” eller ”Private good”.

Privatisering och konkurrens

Skolan har de senaste åren fått en mer marknadsbaserad karaktär, skolpengen har blivit mer knuten till eleven vilket påverkat utformandet av skolan. Detta visar sig tydligt på skolor som inte längre kan vara säkra på vilka elever som kommer att söka till skolan. Skolor av idag har svårt att veta vilka elever som kommer söka till skolan eftersom eleverna inte är knutna till en viss skola. Föräldrar och eleverna kan idag fritt välja vilken skola de vill gå i, geografiskt och mellan kommunala och friskolor. Den geografiska närheten till skolan är alltså idag inte lika betydande för hur många barn som kommer att gå i skolan.

En följd av en ökad konkurrens är de arbetsuppgifterna som lärarna får som blir fler och mer inriktade på arbetsuppgifter som inte hör till lärarjobbet. Detta kommer att försvåra arbetet på skolan då de får göra mer än bara fokusera på det pedagogiska arbetet med eleverna.

Arbetsuppgifterna som mer och mer läggs på lärarnas bord kan vara allt från fester för föräldrar och elever till öppet hus för skolan. Här tar lärarna ett större ansvar för dessa uppgifter än vad ledningen gör, enligt lärarna . Uppgifter som dessa får lärarna att känna att de får ett större ansvar för skolan än vad de är anställda för. Det är även bekräftat från rektorn att lärarnas uppgifter har fått en mer administrativ karaktär. De uppgifter som läggs på lärarna förklaras som en effekt av marknaden som indirekt styr. Lärarna styrs medvetet och omedvetet mot att göra fler uppgifter för skolan eftersom det jobb de gör reflekteras på skolan. Dessa uppgifter måste göras eftersom de indirekt påverkar dem själva.

En annan påverkan på lärarna tror rektorn är att lärare nu för tiden binds upp mer till skolan och att lärarnas frihet då fräntas. Lärarna anser att deras insatser inte utvärderas utan enbart

resultaten i deras pedagogiska arbete som till exempel betyg och uppfostran, men även administrativa arbetsinsatser som resultat av öppna hus, fester för föräldrar m.m. Rektorn på skolan menar dock att deras arbetsinsatser i största grad utvärderas genom till exempel individualiserad lönesättning då de lärare som gör ett bra jobb får en bättre lön. Det finns därför en tydlig splittring mellan dessa parter då ledningen ser att lärarnas arbete kompenseras medan lärarna menar att deras arbete inte ens utvärderas.

En annan följd av en mer marknadsbaserad skola är en ökad betygshets. Rektor på skolan menar att detta sker på många skolor eftersom det är betydande för hur många som söker till skolan och att en skola vars elever har bra betyg lockar fler sökanden. Effekten av detta blir då att lärarna i många fall kan bli och känna sig pressade att sätta ett högre betyg än vad eleverna egentligen är värda. Rektorn på skolan tycker att betygshets är ett problem som egentligen styrs uppifrån från beslutfattare och sedan förs neråt i hierarkin, men att det egentligen är ganska genomsynligt om betyg på elever är för höga eftersom de följs upp i gymnasiet.

Ingen av lärarna på den undersökta skolan att tycker att denna betygshets finns på deras skola, eller att kraven på lärarna är för stora utan menar att de betyg som sätts inte är påverkade av ledningen utan i linje med vad eleverna har presterat. Rektorn på skolan vill inte se att ledningen på något sätt skulle pressa lärarna att sätta ett högre betyg utan mer trycka på att de vill att alla elever som går ut i nian skall ha godkänt betyg. Om man i sådant fall ska kalla det betygshets så vill han inte ställa sig bakom det begreppet.

Profiler

En ökad privatisering kommer att bidra till en ökad segregering mellan skolor och mellan elever eftersom man ständigt individualiserar och skapar klasser med likasinnade. Bland lärarna i undersökningen så finns det olika uppfattningar om hur detta påverkar eleverna. Ena sidan menar att detta kommer leda till att elever får en skev bild utav samhället och hur man fungerar i det vilket kommer att kräva fler ”input” från verkligheten för att behålla en demokratisk ”vi känsla”. Den andra sidan menar att instanser från ”verkligheten” inte behöver föras in genom skolan utan elever får ”input” från andra delar i ens vardag som till exempel familjen, idrotten och kamrater. Skolverksamheten skall därför inte snärjas av för mycket utan man bör öka mångfalden av profiler på skolan.

I en utveckling av lärarrollen så kommer också profileringar kring läraryrket att ske då lärare kommer att söka sig till de profileringar som de tycker är intressanta. Även rektorn tror att lärare av idag är mer noggranna med vilken skola de söker till och att profilen spelar in i det val de gör när de söker jobb på en skola. Lärare gör idag ett mer aktivt val när de söker jobb än vad de gjorde förr. Lärare väljer arbetsplats efter hur framgångsrik skolan är och vilket arbetssätt skolan har. Detta resulterar i att dessa lärare omedvetet kommer ge eleverna en ännu skevare bild av samhället eftersom undervisningen kommer att vara tätt förknippat med profilen. Detta kan till exempel vara styrdokument som är direkt inriktade mot deras profil, där risken finns att viktiga delar som skall vara med i eleverna utbildning tas bort eftersom det inte är intressant inom profilen.

Lärarrollen i den skolutvecklingen som skett har fått en större inriktning mot spetskompetens i utbildningen då eleverna ska individualiseras och inrikta sig i tidig ålder. Detta kräver att lärare av idag måste utveckla sig och följa samhällets utveckling för annars kommer man inte ses som en kompetent lärare. Om samhället vill ha individualiserade medborgare i samhället så krävs det av lärarna att inrikta utbildningen i linje med samhället. Att inte längre ha en inställning att elever i klassrummet skall lära sig lite om allt utan att alla skall veta mycket om lite är något som dagens lärare måste ha med sig ut i skolan. Viktigt är ändå att lärare i största mån och framför allt i lägre stadium låter elever testa på så mycket som möjligt och att det är lärarens uppgift att motivera och skapa tillfällena för sådant.

Mål- resultatstyrning

Mål – resultatstyrning har lett till att lärare av idag kan arbeta mycket tydligare i sitt pedagogiska arbete genom en större frihet i arbetet genom att de kan lägga upp lektionsplanering och terminsplaneringen mer fritt än de kunde förut. Mål- resultatstyrning anses bra för eleverna eftersom de slipper bli utsatta för poängsystem och istället har mål de kan utgå från. Positivt är också att skolan utvärderar elever mer än förut. Mål- resultatstyrning betyder samtidigt att det krävs väldigt mycket av läraren och av eleverna. Eleverna inte får de tillfällen att testa sig på olika saker utan måste hela tiden utgå ifrån styrda mål och tar genvägar fram till målen vilket leder till minskad kompetens hos eleverna eftersom en del av själva inlärningsprocessen glöms. En risk finns också att lärare undervisar direkt efter målen och glömmar att undervisa runt dem så att helheten försvinner runt målen.

De nationella proven anses som otillräckliga och ha stora brister då de endast genomförs en gång under grundskolan. Detta gör att de blir lite svåra att tyda och egentligen svåra att sätta ett betyg utifrån. De nationella proven har kommit att bli en sorts kontroll av den frihet som staten gav lärarna i och med mål- resultatstyrning i LPO 94. Lärare vill inte bli reglerade i efterhand utan hellre ha en sådan reglering ifrån början. De nationella proven anses alltså som en sorts reglering där lärare måste jobba i klassrummet på ett visst sätt för att eleverna skall lyckas bra på proven. Lärarna inte är nöjda med den frihet de har fått genom mål- resultatstyrning men det är kanske inte friheten i sig som är problemet utan hur resultatutvärderingar genomförs. Detta är något som det behöver ställas högre krav på om skolutvecklingen skall gå i samma riktning. Ett alternativ till de nationella proven som både rektorn och lärarna ställer sig bakom skulle vara att genomföra prov under fler tillfällen och under ett längre tidsperspektiv.

”Private Good” eller ”Public Good”, en sammanfattning

”Private Good” är enligt tidigare kapitel för den nya skolutvecklingen där skolor privatiseras, konkurrerar med varandra och profilerar sig genom i syfte för att hitta en speciell målgrupp av elever. ”Private Good” kan alltså ses som en förskjutning mot en mer marknadsbaserad skola.

”Public Good” är den motsvariga sidan till ”Private Good” och symboliserar det traditionella synsättet på skolverksamheten då den till största del styrs av staten och ur ett uppifrån perspektiv. Här är ledordet den demokratiska medborgaren och regelstyrning är till största delen påtaglig.

De intervjuade lärarna står och väger mellan ”Public Good” och ”Private Good” där ”Private Good” behöver utvecklas för att man inte skall glömma grunden i utbildningen när skolverksamheten individualiseras. Att skolverksamheten drivs ur ”Private Good” tycker lärarna är positiv om staten bara kan reglera den utbildning som förs på skolorna. Detta görs enligt lärarna bäst från staten vilket är i anda med ”Public Good”.

Profilering och privatisering anses till en viss del negativt för ”Vi känslan” och den tappade samhällskänslan då det gäller avsaknaden av ”input från verkligheten”. En annan lärare menar på att dessa kan fås på annat håll utanför skolverksamheten vilket återigen tyder på en splittring mellan inställningen till ”Private Good”.

För att en lärare ska vara professionell så måste läraren vara aktiv i sin pedagogiska utveckling. Denna utveckling måste ske parallellt med samhällsutvecklingen. Denna pedagogiska utveckling måste dock ske långsamt för att kunna syna utvecklingen mot ”Private Good”. En del av ett sådant arbete kan ses i de intervjuer jag gjort av lärare där de till exempel ifrågasätter upplägget av de nationella proven och att de måste förbättras om man skall kunna utveckla ”Private Good” och lärarna menar att utvärderingarna som sker i dagens skola genom till exempel nationella prov är en sorts reglering från staten av en utveckling av ”Private Good” vilket kan tolkas som att drivkrafter mot ”Public Good” fortfarande är starka.

Lärarna kanske är i ett sorts utvecklingsstadium där vissa har accepterat utvecklingen från ”Public Good” till ”Private Good” medan andra ser sig skeptiska mot det men fortfarande är i samma utveckling.

Ledningen på skolan har dock ett annat synsätt där man till stor del kan säga att de är för en utveckling av ”Private Good”. Det anses som positivt för lärarna eftersom lönesättningen blir annorlunda och lärare kan påverka sin lön mer än de kunnat göra innan. Denna utveckling har gjort att lärare idag har ett annat sätt att tänka på sitt jobb och man gör fler val grundat på sin egen framgång vilket förknippas med en ökad individualisering vilket rektor på skolan tycker är väldigt bra. Ökade uppgifter för lärarna är något som kommit med denna individualisering och det är idag viktigt att vara en engagerad lärare för att få en bra framgång inom yrket vilket rektorn tycker är mycket bra. Rektorn tycker att en ökad ”Private Good” med konkurrens i spetsen är positiv för eleverna då ledningen fått ett ökat tryck ovanifrån att hjälpa lärarna att få alla elever godkända. Även om ledningen ser positivt på en utveckling av ”Private Good” så ser ledningen likt lärarna en viss kritik mot genomförandet och där speciellt mot de utvärderingar som sker genom till exempel nationella prov. Rektorn vill bland annat underlätta betygsättningen av eleverna genom att ändra omfånget av de nationella proven.

Slutdiskussion

Denna diskussion är gjord efter resultaten i undersökningen uppbackat av den tidigare teoretiska grunden. Detta kan inte ses som en generell bild över Sverige eller Stockholms stads skolor utan kan sättas in i en del av ett större perspektiv. Däremot säger inte detta att man inte skall begrunda de resultat som ges. Slutdiskussionen kommer att utgå utifrån den frågeställning som styrte undersökningen och den kommer så långt det går att besvaras inom de olika faktorerna som den ställdes upp inom. Det vill säga att slutdiskussionen kommer ta upp mål och resultatstyrning och marknadsmekanismer som profilering, konkurrens, privatisering och individualisering.

Den skolutveckling som skett i dagens samhälle är en förskjutning från något som Englund kallar ”Public Good” till ”Private Good” I denna utveckling finns en privatisering av skolan och en bredare profilering på skolmarknaden. Om profiler blir vanligare så kommer elevers uppfattningar om omvärlden bli snävar menar Wahlström²⁶. Detta har även iakttagits av lärarna på den undersökta skolan och är en oro bland de intervjuade lärarna. Kjellman menar också att föräldrar söker sig till de profilerade skolorna på grund av att de lärare som söker till profilskolor anses vara mer engagerade. Detta antydde även en intervjuad lärare att många av dagens lärare gör. Den intervjuade läraren sa att fler lärare söker tjänster på profilskolor eftersom de tror på profilen och därför lockar profilskolor en viss sorts lärare. Rektorn på skolan ställer sig bakom att lärare nu för tiden söker sig till den skola som passar dem bäst men pekar tydligt på att detta inte behöver ha någonting med skolans profil att göra. Han menar istället att det blir ett individuellt val av läraren som passar dem bäst vilken är en ny förändring i skolan.

Irisdotter²⁷ menar att det är decentraliseringen till en mer lokal nivå som lett till att skolan blivit mer marknadsanpassad. Detta har lett till att fokus idag ligger på resultat och konkurrens mellan skolor, ledning, lärare och elever. Rektor på skolan ser att denna förändring är högst påtaglig och att de på deras skola får kämpa för vartenda elev vilket inte behövdes i samma utsträckning före införandet av skolpengen. I och med detta så läggs mer ansvar på lärare som får fler administrativa uppgifter. Irisdotter menar att detta kan skapa komplikationer på skolnivå där det blir en splittring mellan ledning och lärare. Denna

²⁶ Wahlström, 2009.sid 180 (citatt finns under tidigare forskning)

²⁷ Irisdotter, 2006.s 155-158

splittring har även visats finnas på den intervjuade skolan där en irritation finns vilket mestadels har med de uppgifter som lagts på lärare utöver de pedagogiska uppgifterna.

En mer påtaglig privatisering kan resultera i att högre betyg sätts på elever eftersom detta kan ge fler sökande till skolan. Detta sammanfattas som en betygshets från ledningen på lärarna. En annan bidragande effekt till en mer marknadsanpassad skola är den konkurrens som skett då skolor i större utsträckning måste tänka på vilket rykte skolan har, en uttryckt profil, vilken miljö den ligger i. Detta är annorlunda jämfört med tidigare då elever till största del sökte sig till skolor som låg nära hemmet. Detta sätter högre krav på lärarna då de behöver göra ett bra jobb för att leva upp till skolans rykte men även ger en viss individualisering hos lärarna då de har en tydligare karriär än vad de hade innan den individuella lönesättningen.

Elever i den nya skolan behöver ta mer ansvar, initiativ, och göra mer avgörande val vilket har gett en viss individualistiskt synsätt. Wahlström pekar även på att en mer individualistisk syn har skett på grund av mål och resultatstyrning då elever får sätta upp mål för sig själva. Lärandet har blivit mer delegerande än förut. Lärare i intervjuerna menar att detta inte funkar då eleverna tar genvägar att nå fram till de uppsatta målen. Till och med lärare endast tar med det som finns i målen vilket leder till att eleverna får stora kunskapsluckor då det som finns runtomkring målen inte tas med i utbildningen. Mål och resultatstyrning har gett lärarna en större frihet att vara pedagoger genom flexibilitet i arbetssättet för såväl lärare och kollegium. Wahlström ser stora brister i mål och resultatstyrning då det gäller tydlighet, enhetlighet, oklara ansvarsområden och brister i referensmaterial och kunskaper om styrsystemet. Detta kan återigen styrkas genom de kunskapsluckor som lärare tycker eleverna får. Resultatet i skolan visas genom utvärderingar som till exempel nationella prov vilket har en tydlig koppling till elevernas betyg vilket ställer till vissa problem då olika skolor har olika arbetssätt och lär sig olika på olika skolor. En lärare ur undersökningen menar att resultatutvärderingar som nationella prov enbart är en efterreglering från staten då den frihet som lärarna fått genom mål och resultatstyrning ses för lös. Detta anses väldigt negativt då lärare inte får klara direktiv. Det negativa är att de inte vill bli reglerade i efterhand utan istället få mer direktiv från början. Rektorn på skolan tror att man behöver införa fler tillfällen för nationella prov i skolan och ser likväl den lucka som finns i systemet.

Faktum kvarstår att skolan har genomgått en förändring och detta på gott och ont, denna utveckling ser Englund som nödvändig. Vi har en skolkultur som ligger djupt grundat där man som medborgare skall se till samhället och lärare skall skapa elever till medborgliga individer.

Samtidigt som det sker en ökad individualisering genom mål och resultatstyrning, privatiseringar på skolor och en ökad profilering på både friskolor och kommunala skolor. Enligt en lärare i undersökningen så menar denna att man som lärare måste vara anpassningsbar och jobba i en föränderlig tid och att man på den vägen kan man föra vidare diskussionen om en förändrad skola. Det är nödvändigt att inte se det skolsystem som idag finns som något ständigt utan att det endast är ett skolsystem i förändring. Detta kan man se på många sätt i undersökningen genom till exempel diskussionen om de mål som idag finns och de profileringar som finns. En viss meningsskildaktighet finns bland de intervjuade lärarna i undersökningen då några menade att mål och profileringar som finns sätter sig emot vad lärares uppdrag om att främja samhället och skapa medborgliga individer. Andra lärare i undersökningen tycker att lärare skall välkomna detta och jobba för en individualisering eftersom det är det som samhället för tillfället kräver. Rektorn på skolan tycker att dagens elever underpresterar och att den hjälp som de nuförtiden försöker delge lärarna missuppfattas som betygshets. Att jobba som lärare är att jobba tätt ihop med samhällsförändringar vilket kräver en stor förståelse och vilja att anpassa sig. Dock är det viktigt att man är kritisk och försiktig i sådana förändringar vilket man kan se att det finns på skolan i undersökningen. De menar att resultatstyrningen inte fungerar och att man måste justera om det vilket förhoppningsvis sker i en nyare läroplan.

En del av lärarna menar att lärarjobbet nu för tiden har fått fler uppgifter relaterade till deras yrke, som till exempel att marknadsföra skolan genom öppet hus dagar och fester för föräldrar med mera. En lärare går till och med så långt och säger att det är lärare som tar det fulla ansvaret för detta och att ledningen inte bryr sig eller vet om det. En annan lärare menar att vad denne gör för skolan inte spelar någon roll för läraren i fråga. I medvind ser den ingen skillnad på det arbetet den gör och i motvind så finns en risk för nedskärningar. Det är en oroväckande utveckling med lärarkollegiet på ena sidan och ledningen på andra sidan. När man talar med rektorn så ser man dock en annan sida av det då rektorn anser att det inte är ledningen som trycker på lärarna att göra dessa uppgifter. Det förändrade läraryrket har medfört att lärare nuförtiden måste jobba hårdare och vara en bättre lärare än förut. Lärare har också fått ett större ansvar för hur bra skolan är utifrån sett. Man skulle kunna tolka detta som en miss i kommunikationen mellan ledning och lärare eftersom rektorn tror att alla lärare är så engagerade att de vill syssla med dessa uppgifter för att stärka skolans position medan ett antal av lärarna anser att ledningen tvingar dem att syssla med sådana uppgifter.

Vidare forskning

Denna undersökning är direkt knuten till empirin men är inte speciellt omfattande. Därför vore en vidare undersökning inom samma forskningsområde av ett stort intresse för såväl nutid skolforskning som framtid. En sådan undersökning skulle exempelvis kunna omfatta stockholmsregionen eller någon av de andra stora städerna i Sverige som till exempel Göteborg eller Malmö eller varför inte alla tre. Varför just storstäder i Sverige vore intressantast beror på den tidigare forskningen som visar på mer friskolor i storstäderna, även om denna undersökning inte är direkt specificerat på friskolor utan det ligger i ett större spektrum av undersökningen. Självklart vore en stor undersökning att fördra där flera skolor från olika kommuner i Sverige deltar.

Det skulle också vara av intresse att se undersökningen ur ett annat perspektiv. Till exempel skulle frågor kunna ställas om hur elever eller föräldrar ser på problematiken. I en sådan undersökning skulle man kunna få svar på frågor om vad som är viktigt när de söker till en skola med specifik profil, få en större insikt om vad de tycker är viktigt att eleverna lär sig och hur denna inläring skall ske. Skall man ha ett bredare omfång på kunskaperna eller ska man individualisera. Detta kan vara intressant då man kopplar samman det med konkurrens, individualisering m.m.

I framtiden kan man tänka sig att en analys skulle kunna göras av den nya läroplanen som skolverket för tillfället arbetar med. I den kan man ta den diskurs som diskuteras i denna undersökning och se vad som har förbättras, som till exempel en bearbetning av de nationella prover med mera. En jämförelse kan då göras och man kan se vad som förbättras eller försämras.

Referenslista

Litteratur

Ball Stephen J. *Education plc- Understanding private sector participation in public sector education*. 2007 ©

Dovemark Marianne, *Ansvar- hur lätt är det? - Om ansvar, flexibilitet och valfrihet i en föränderlig skola*. 2007 © Studentlitteratur

Englund Tomas. *Utbildning som "Public Good" eller "Private Good" – svensk skola i omvandling*. 1993 Uppsala universitet

Irisdotter Sara, *Mellan tradition, demokrati och marknad- en analys av lärares identitetskonstruktion, i samtal kring frågor i läraryrket*. 2006 © HLS Förlag

Jacobsen Jan Krag. *Konsten att lyssna och fråga*. 1993 lund studentlitteratur

Kjellman Ann-Christin, *"Hurra för valfriheten" - men vad ska vi välja*. 2001 © HLS Förlag

Nytell Ulf. *Skolans informella styrning, Från regler till ansvar, En antologi om förutsättningarna för skolans styrning*.

Wahlström Ninni, *Mellan leverans och utbildning – Om lärande i en mål – och resultatstyrd skola*. 2009 © Daidalos AB

Internet

Skolverket 091030(elektronisk) tillgänglig: <<http://www.skolverket.se/sb/d/2112/a/11936>>

Umeå Unversitet 091230(elektronisk- pdf,Observation som vetenskaplig metod):
tillgänglig:<<http://www.stat.umu.se/kursweb/ht08/staasocovikmom1/?download=observation%20som%vetenskaplig%20metodvt08.pptdeltagandeobservation>>

Regeringen 091126(elektronisk- pdf, SOU 2000:39):
tillgänglig:<<http://www.regeringen.se/sb/d/185/a/2859>>

Intervjuer

Erik/Erika: 091110

Mattias/Eva: 091111

Gustaf: 100118

Bilaga 1

Här nedan följer en redogörelse för de områden som intervjuerna angränsade, eftersom intervjuerna var av öppen karaktär så kom intervjuerna att inte hållas strikt till frågorna. I vissa fall valdes vissa frågor bort som redan ansågs vara besvarade. Intervju underlaget ansågs alltså av intervjuaren som en hjälp att få den intervjuade informerad över forskningsläget och var intervjun skulle landa. Varje fråga har en sorts inledning och följs efter av ett par korta frågor:

Mål och resultatstyrning ger en ökad frihet över hur mål uppnås där uppmärksamheten riktas mot vad som produceras/vilka resultat som sker. Kort sagt så har det skett en mindre reglering och en ökad uppföljning och utvärdering.

- Fungerar detta?
- Skulle det fungera bättre på något annat sätt?
- Utvärderas resultaten och hur?
- Har du frihet som lärare när det gäller att bestämma hur resultaten skall uppnås?
- Påverkar mål och resultatstyrning kommunikationen mellan lärare och ledning?

Elevgrupper sätts omedvetet ihop i friskolor med olika inriktningar.

- Är det här något som påverkar lärare?
- Är det något som påverkar elever?

Ett förändrat utbildningssystem med större individualisering, privatisering och konkurrens så kan man tänka sig att synen på utbildning ändras.

- vad finns det för nackdelar och fördelar med sådana förändringar?
- Innebär sådana förändringar någon skillnad i lärarrollen?

Vilken roll har läraren i skolan idag?

Bilaga 2

Nedan följer en beskrivning av de frågor som ställdes till rektor Gustaf. Frågorna är av öppen karaktär vilket betyder att stora delar av innehållet i intervjun kom att diskuteras runt frågorna nedan. Innan frågorna ställdes så berättade jag kort om bakgrunden till att frågorna ställdes vilket jag även kort redovisar i denna bilaga.

En mer marknadsbaserad skola leder till en skola som pekar på resultat och konkurrens vilket speglar av sig på lärarjobbet.

- Kan du se att finns en tydlig konkurrens mellan skolor idag?
- Om ja, tror du att denna konkurrens speglar av sig på lärarna och i sådant fall på vilket sätt?
- Har lärare i dagens skola fått mer uppgifter som egentligen inte är deras att bära?
- Tycker du att lärarrollen har förändrats de senaste åren och hur har de i sådant fall ändrats?
- Vad finns det för för och nackdelar med en förändrad lärarroll?

Stephen J Ball skriver om att skolor med profiler får elever att bli mer individualiserade.

- Hur tror du att en profilerad skola påverkar eleven?
- Varför tror du att elever söker till den här skolan?

På grund av konkurrens så menar många forskare att betygshetsen ökar i skolorna idag.

- Kan du se att detta påstående är helt eller delvis rätt?
- Tycker du att mål- resultatstyrning fungerar?
- Skulle det fungera bättre på något annat sätt?